

3 mei 1917

Belgische geïnterneerden.

Zeven geïnterneerde Belgen, die werkzaam waren op de scheepswerf der gebroeders Wortelboer te Delfzijl, hebben dinsdag het werk gestaakt om 1 mei te vieren. Ze zijn toen ontslagen en naar een interneringskamp teruggebracht.

Tentoonstelling van werk van geïnterneerden.

De tentoonstelling van werken van kunst- en handnijverheid van geïnterneerden in de kampen te Harderwijk, Zeist en Groningen, in de benedenzaal van het gebouw De Vereniging aan de Schiekade, wordt zondagavond aanstaande gesloten.

Uit de beschrijving, die wij bij de opening gegeven hebben blijkt, dat hier meer dan alledaags werk te bewonderen valt. De verkoop van de inzendingen is dan ook bevredigend; de tentoonstelling is o.a. bezocht door de Belgische en Engelse gezanten en door prins de Ligne. Wij herinneren er aan, dat geregeld zeer goede muziek gegeven wordt (ook door geïnterneerden), terwijl jonge meisjes zich welwillend en hups verdienstelijk maken met de thee.

Een bezoek aan deze tentoonstelling zal men zich niet beklagen, gezien ook het goede doel daarvan.

Een oproep uit bezet België.

Mevrouw Carton de Wiart, de vrouw van de Belgische minister, heeft uit bezet België een oproep ontvangen door de Belgische vrouwen aan de neutrale landen gericht inzake het wegvoeren van Belgische arbeidskrachten. Deze oproep gaat vergezeld van een brief, waarin gezegd wordt: "daar wij zelfs niet buiten de

landgrenzen onze handtekening durven openbaren, verzoeken wij u de echtheid van dit stuk, uit het bezette gebied komend, te willen waarborgen.”

Aan de tekst van de oproep ontleen wij het volgende:

“Gij die de grievende benauwdheden van uw bedreigd, vermoord of ontheiligd vaderland niet hebt gekend, gij die de vlijmende angst voor lieve wezens, alle dagen blootgesteld aan de dodende kogels van de vijand, niet hebt gevoeld, gij die de vreselijkheden van de inval niet hebt geleden, aanhoort de noodkreet der vrouwen van het verkrachte België! Wij geloven te mogen spreken in naam der christelijke en ongelovige vrouwen van België, allen delen in dezelfde droefheid en in dezelfde weerzin tegen de schandelijke wegvoering van de Belgische arbeiders, in Duitsland tot werken gedwongen tegen hun eigen vaderland.

De neutrale landen zullen niet berusten in deze nieuwe onrechtvaardigheid. Op dit ogenblik trachten onze aanvallers de naties te doen geloven, dat de werklozen voor hen een last zijn, en voor ons een gevaar en een schande. Het is echter Duitsland, dat van onze werklieden werklozen heeft gemaakt, dat door zijn brutale inval van augustus, onze buitenlandse handel heeft belemmerd en onze bloeiende nijverheid heeft te niet gedaan. Het is eveneens Duitsland, dat nog dagelijks nieuwe werklozen maakt door voort te gaan met de werkhuizen te sluiten, of met tegen een spotprijs metaal, machines, werktuigen en grondstoffen op te eisen. Het is waar, dat de spoorweg- en arsenaalwerklieden ontberingen, gevang en schandelijke vervolgingen hebben doorstaan, liever dan voor de vijand te werken. Men denke alleen welk een verpletterende last een miljard belastingen en vier miljard opeisingen van allerlei aard in twee jaar tijds voor ons klein landje betekent.

Waarom oefenen de Duitsers nu eens zo een valse, dan weer zo een geweldige druk uit, ten einde van hun slachtoffers een zogenaamde “vrijwillige” verbintenis te krijgen. Indien ge tekent, zult ge een hoog salaris ontvangen, zal uw familie tegemoetkomingen ontvangen – tekent ge niet, dan berooft men u van voedsel en wordt ge veroordeeld tot dwangarbeid. Ziedaar wat Duitsland “vrijwillige verbintenissen” noemt.

De meeste mannen hebben de moed deze beking ver van zich te werpen. Dan, volgens de uitdrukking van von Bissing, moet men tegen hun wil in, de twijfelaars en de talmers gelukkig maken. Men hoopt hen in beestenwagens op, men sluit ze daar gedurende lange uren, soms twee dagen op, zonder eten, zonder lucht, om ze daarna naar het land der moderne slavernij weg te voeren.

Ziedaar wat de gouverneur van België noemt: “een wegvoering welke op de meest menselijke wijze geschiedt”.

O, konden wij maar weerstand bieden! Iedere weerstand in massa is echter onmogelijk geworden, doordat alle wapens ons ontnomen zijn. Velen, nochtans, zouden ondanks alles weerstand willen bieden, ten koste zelfs van hun leven; maar wat hen tegenhoudt, is de vrees dat samen met hun leven, ook hun streek of hun stad vernietigd wordt.

De Belgen blijven evenwel alert; zij die de nodige middelen kunnen verzamelen en de vijandelijke waakzaamheid kunnen ontkomen, gaan de grens over. Vruchteloos beweert de Duitser, dat de weggevoerden tot geen enkel militair werk gedwongen worden. Wanneer echter de Belgen in de Duitse werkplaatsen de naar het Duitse front vertrekkende mannen vervangen, is het resultaat dan niet hetzelfde? En van zulke wegvoeringen, in strijd met alle

goddelijke en menselijke wetten, heeft von Bissing gezegd, dat “zij noch voor het volk, noch voor het land een zwaar offer waren”.

Waarom willen wij nog ons protest voegen bij al deze, die reeds ingediend zijn en waarom willen wij het tot u richten? Omdat de vrouwen, de bewaaksters van de beschaving, door de misdaad uitgedaagd zijn.

Wij denken aan het gevaar waaraan de vrouwen, de meisjes, beroofd van de steun der hunnen, zijn blootgesteld in die dorpen waar de vijandelijke soldaten huishouden. We denken aan de folterende strijd, woedend in het hart der veroordeelden, tussen de wil hun schandelijk werk te saboteren en de vrees voor de ergste gevolgen. En voor het België van morgen, en voor de toekomst van ons ras schrikken wij voor de gevolgen der lichamelijke uitputting en der zedelijke verzwakking, welke die honderduizenden, uit hun woningen weggerukte mannen wacht.

Vrouwen van de noordelijke landen en vrouwen van het zuiden, aanhoor onze wanhoopskreet en gun ons de bijdrage van uw werkdadig medegevoel. Ge bezit de stoffelijke macht niet, ge hebt het gezag niet van de regeringen, maar ge bezit de grote invloed, die de gevoelens van een volk vormt. Gij allen kunt in de pers der beide werelden onvermoeid de waarheid tegenover de leugens van onze verdrukkers stellen. Gij allen kunt u aansluiten bij een verzoekschrift van een grootse betekenis, dat op Duitsland het gewicht van de blaam van het gehele mensdom zal doen wegen.

De oproep besluit dan: “Vanuit ons tranendal smeken wij u ons te helpen, o, gij vrouwen van nog in vrede levende landen, blijf niet ongevoelig voor de vurige bede van uw zusters van België.

5 mei 1917

Onze correspondent te Havre seint, dat Canada tegen de wegvoering van Belgen verzet heeft aangetekend en de wens uitgesproken, dat de onzijdige landen daaraan metterdaad een einde zullen maken.

8 mei 1917

Over de grens gekomen.

Op het politiebureau te Winterswijk hebben zich een jonge man en een meisje aangemeld. De man bleek een ontvluchte Belgische krijgsgevangene te zijn en het meisje was een 19-jarige Duitse, die bij de ontvluchting een handje geholpen had. Als beloning – zo was haar beloofd – zou ze met de jonge man trouwen. Maar toen de Belg goed en wel over de grens was, liet hij het Duitse meisje in de steek. Ze is weer over de grens gebracht.

9 mei 1917

Rotterdam.

In de bovenlokalen van Huize van Hasselt aan de Schiedamsesingel is maandagmiddag een tentoonstelling geopend van schilderijen en tekeningen, die vervaardigd zijn door Belgische geïnterneerden. Een deel van deze kunstwerken is ook te zien geweest op de militaire huisvlijttentoonstelling, die dezer dagen in de vereniging is gehouden.

Het zijn bijna allemaal stadsgezichten, waaronder enkele goed geslaagde aquarellen. Bovendien wordt de tentoonstelling opgeluisterd door een twaalfstal aquarellen op hout van Engelse geïnterneerden.

De opbrengst van deze tentoonstelling zal ten bate komen van de Belgische krijgsgevangenen in Duitsland.

De tentoonstelling is geopend met een korte toespraak van generaal-majoor M. Onnen, hoofd van de internering. Deze deelde mede, dat generaal Snijders het voornemen had gehad, de tentoonstelling te komen openen, doch daarin door drukke werkzaamheden was verhinderd.

Generaal Onnen wees er op, dat onze regering gemeend had, naast haar plicht, in het Haagse contract neergelegd, om de strijdkrachten van de oorlogvoerende partijen te bewaren, te zorgen, dat de geïnterneerden geschikt bleven voor hun levenstaak.

Daartoe waren reeds 12.000 man tewerkgesteld en konden o.m. studenten en aankomende kunstenaars hun studies blijven voortzetten.

Deze tentoonstelling gaf er het bewijs van, hoe nuttig in deze richting gewerkt werd.

Spreker bracht het comité dank voor het inrichten van deze tentoonstelling.

De Belgische commandant A. Stevens sprak ook nog een woord van dank namens de Belgische geïnterneerden en daarna werd de tentoonstelling bezichtigd.

Belgische avond.

In Diligentia in Den Haag hebben de heren Louis Piérard en A. van den Burch gisteravond voor een vrij talrijk publiek, waaronder de Belgische gezant, de prins de Ligne en de heer Cyriel Buysse,

gesproken over “de strijd, die het Belgische volk aan de IJzer en in het bezette gebied tegen de overweldiger voert.”

De heer Piérard sprak het eerst. Hij leidde de heer Van den Burch, die, evenals zijn beide broers, van het begin van deze oorlog af, als vrijwilliger de krijgsverrichtingen heeft meegemaakt, als het ware in. De mannen aan het front, die met grote heldenmoed en zelfopoffering de harde strijd volhouden, dwingen ons onophoudelijk warme bewondering af. Daarop kwam hetgeen hij zegde in grote trekken neer. Te midden van alle ellende die ze moeten doormaken, hebben ze toch hun gemoedelijke ironie niet verloren, die hen over veel moeilijkheden heen helpt.

Er volgde nu een reeks van anekdotes uit het soldatenleven, dat de heer Piérard van nabij kent, daar hij meermaals voor de troepen is opgetreden met lezingen en voordrachten. Sterk sprak uit al wat hij voorlas een onwrikbaar vertrouwen op de goede afloop van de strijd. Nadat hij aldus de min of meer humoristische kant van het verzet had laten zien, kwam hij tot de andere, sombere kant, waarbij hij vooral de deportaties op het oog had. Met het woord van Talleyrand kenschetste hij die als “erger dan een misdaad, een misslag!” De burgers, die er het slachtoffer van werden, hebben, zegde hij, niet zelden meer moed aan de dag gelegd dan de mannen in de loopgraven.

Onder hen is door deze ongerechtigheid van de Duitsers een haat gezaaid, die tot in lengte van dagen zal voortwoekeren.

De deportaties zijn niet gestaakt, meende hij te mogen beweren, en zullen ook niet gestaakt worden. Alleen zij die zogenaamd bij vergissing zijn weggevoerd worden teruggezonden. En hoe teruggezonden! Onbegrijpelijk is het lijden, dat ze achter de rug

hebben. En toch ondanks alles hebben zij nog de moed gehad om de verlokkelijke aanbiedingen van de vijand te weerstaan, terwijl zij, wanneer zij er op ingegaan waren, gemakkelijk en goed betaald werk hadden kunnen vinden. Zij die hier veilig leven in het wat slaperige Holland, zegde de heer Piérard tenslotte, moeten vooral niet schreeuwen van: volhouden tot het bittere einde, maar ook moeten wij niet meewerken om het vertrouwen te ondermijnen van hen, die met de wapens in de hand tegenover de vijand staan om hem het veroverde vaderland weer te ontnemen.

Na de toegejuichte rede van de heer Piérard verkreeg de heer van den Burch het woord. Hij begon met te zeggen, dat de vreemde overheersers en al wat de Belgen geleden hebben in hen het gevoel van vrijheid niet heeft kunnen smoren. Zijn doel zou zijn een antwoord te geven op de begrijpelijke vragen van velen, wiens echtgenoten of bloedverwanten aan het front zijn en die volgaarne eens het een en ander over het leven in de loopgraven zouden willen vernemen.

Allereerst gaf spreker daarom een overzicht van de algemene organisatie van het Belgische leger. Hij herinnerde aan het verleden, toen men de landsverdediging meer verwaarloosde dan eigenlijk verantwoord was. Luik heeft het dan ook slechts door het talent van generaal Leman en de dapperheid van de bezettingstroepen zo lang uitgehouden. Welk een schouwspel leverde het uit Antwerpen terugtrekkende leger op! Aan dappere daden heeft het daarbij evenwel toch niet ontbroken. En zo moet men er ook de nadruk op leggen, dat de overwinning aan de IJzer gelijk spreker het noemde, een Belgische overwinning is. Het Belgische leger is aan de IJzer herboren tot een prachtige, krachtige organisatie, die in staat is haar effectieven op peil te houden, en over voldoende artillerie beschikt om de vijand het hoofd te bieden.

Vervolgens schetste spreker het verblijf aan het front en hoe men daar leeft, een onderwerp waarover reeds zoveel is gezegd en geschreven, dat wij de spreker niet opnieuw op de voet behoeven te volgen.

Uitvoerig stond hij stil bij de geneeskundige dienst, de inrichting der hospitalen en de bestrijding van de meest voorkomende infectieziekten, zoals tetanus; ook deelde hij een en ander mede over de chirurgische behandeling van sommige wonden.

Met eerbied besprak hij o.a. hetgeen koningin Elisabeth voor de gewonden doet en hoe zij dag aan dag werkzaam is bij hun verpleging.

Eindelijk vertelde hij een en ander van hetgeen er voor de lichamelijke en zedelijke verzorging van de soldaten wordt gedaan.

Een moeilijkheid was de voorziening in het lagere officierspersoneel; de meeste subalterne beroepsofficieren, die het leger bij het begin van de oorlog had, zijn immers buiten gevecht gesteld. Thans worden hun plaatsen echter ingenomen door mannen, die zich die rang in de strijd zelf verdiend hebben en nog elk ogenblik opnieuw verdienen.

Een somber deel van het front vormen de kerkhoven, waar de mannen rusten, die hun leven hebben veïl gehad voor het vaderland. Spreker bracht hen een eerbiedige hulde en sprak de hoop uit, dat het door hen gebracht offer niet tevergeefs zou zijn.

Na een korte pauze vertoonde hij een aantal op zijn lezing betrekking hebbende lichtbeelden.

De opbrengst van deze “Belgische avond” is bestemd voor de Belgische gedeporteerden.

10 mei 1917

De geïnterneerde Belgen, die werkzaam waren op de witglasfabriek te Leerdam, zullen wegens slapte in het bedrijf weer naar hun kamp vertrekken.

12 mei 1917

Krijgsgevangenen.

Berlijn, 11 mei. Het aantal krijgsgevangenen in Duitsland en de daarmee verbonden landen bedroeg op 1 februari ll. 2.874.271 en wel 27.620 officieren en 2.846.651 manschappen. Van deze krijgsgevangenen zijn 2,1 miljoen Russen, 370.000 Fransen, 155.000 Serviërs, 100.000 Italianen, 80.000 Roemeniërs, 45.000 Engelsen, 42.500 Belgen, 6000 Montenegrijnen. Tegen één officier zijn aan manschappen gevangen genomen: bij de Russen 145, Fransen 57, Engelsen 26, Italianen 42, Belgen 62, Roemeniërs 50, Serviërs 169, Montenegrijnen 180. In Duitsland zijn er 1.691.000, in Oostenrijk-Hongarije 1.092.000, in Bulgarije 68.000, in Turkije 24.000 gevangenen ondergebracht.

Onze correspondent te Havre seint, dat Belgische vrouwen aan mevrouw Carton de Wiart de oproep hebben gezonden, die bestemd is voor de vrouwen in de onzijdige landen en die deze vraagt, tussenbeide te komen ten einde een einde te maken aan de wegvoering van Belgen.

13 mei 1917

Over de grens gekomen.

Te Neeritter zijn gisteren twee uit België ontvluchte Russen over de grens gekomen. Ze waren te Maubeuge werkzaam geweest.

14 mei 1917

Deportaties in België.

Onze correspondent te Havre meldt, dat volgens bij de Belgische regering ontvangen bericht, de mannelijke bevolking in de Belgische provincie Limburg, van 15 tot 15 jaar oud, door de Duitsers is weggevoerd om in de grensstreken te arbeiden.

16 mei 1917

Gisteren zijn te Oldenzaal twee Belgische gedeporteerde burgers uit Brussel en Luik aangekomen, die van een Duits arbeidscommando wisten te ontvluchten.

18 mei 1917

De deportaties in België.

Londen, 17 mei. Van officiële Belgische zijde verneemt Reuter, dat in de legerzone van Belgisch Luxemburg, de districten Arlon, Virton en Marbehan daaronder begrepen, de gehele mannelijke bevolking van 15 tot 55 jaar is weggevoerd. (Over de wegvoeringen in deze streek heeft ook onze correspondent te Havre dezer dagen bericht – Redactie). Slechts een notaris en een priester worden in elke gemeente uitgezonderd. De vrouwen zijn in drie groepen verdeeld: zij die in het veld moeten werken in de plaats van de mannen; zij die thuis mogen blijven om op jonge kinderen te passen en zij die voor onbekende doeleinden ter beschikking van de Duitse overheid gesteld zijn.

21 mei 1917

Te Posterholt zijn zaterdag drie uit Duitsland ontvluchte Belgen en een Rus over de grens gekomen.

23 mei 1917

Havre, 23 mei. De Belgische regering heeft uit het bezette gebied in België bericht ontvangen, dat sinds één mei uit Brussel en voorsteden vijfduizend mannen (mensen?) zijn gedepoteerd.

26 mei 1917

Over de grens gekomen.

Gistermiddag is bij Oldenzaal een Belgische sergeant-majoor, ontvlucht van een arbeidscommando nabij Lingen, over de grens gekomen.

Havre, 25 mei. De Belgische regering verneemt, dat 19 priesters uit het diocees van Mechelen tot 20 jaar gevangenisstraf zijn veroordeeld, omdat ze tegen de deportaties hadden geprotesteerd. Ze zitten achter slot en grendel. Onder hen zijn kanunnik Vroncken, secretaris van de aartsbisschop en verscheidene leraren van het seminarie te Mechelen.

27 mei 1917

Havre, 26 mei. De 14^e maart vernam de Belgische regering dat de Duitse keizer had gelast, met het wegvoeren van Belgen op te houden. Uit een document blijkt nu, dat een besluit van de militaire overheid van de Duitsers dezelfde dag 600 man van Bergen heeft geëist. Bij in gebreke blijven zou de stad met een boete van 600 mark per man, die daaraan te kort kwam, worden gestraft, terwijl

diegenen, die mochten hebben getracht iemand, die daarvoor aangewezen was, aan de Duitse overheid te onttrekken, tot drie jaar gevangenisstraf en 10.000 mark boete zouden worden veroordeeld.

29 mei 1917

Uit België.

Parijs, 27 mei. Kardinaal Mercier had aan de tijdelijke gouverneur-generaal van België een krachtig protest gezonden tegen de veroordeling van leden van de Belgische geestelijkheid te Mechelen die geweigerd zouden hebben een verklaring in verband met de deportaties van Belgen te ondertekenen. Men meldt nu, dat het protest vergeefs is gebleven. De tot boete veroordeelde priesters zijn 19 in getal. Allen hebben geweigerd de boete te betalen en moeten dientengevolge ieder 20 dagen gevangenisstraf ondergaan. Ze worden bij groepjes van vier gevangen gezet.

31 mei 1917

Havre, 30 mei. De Belgische gezant in Den Haag doet vandaag aan de regering het officiële protest van de mandatarissen der Waalse en gemengde arrondissementen aan von Bethmann Hollweg inzake de administratieve deportaties toekomen. In het protest wordt gezegd dat de Belgen niet van vreemdelingen de oplossing verwachten van een kwestie, die hun belang betreft.

4 juni 1917

Havre, 3 juni. Op verzoek van de Belgische regering heeft de Franse regering onderhandelingen geopend opdat Belgische krijgsgevangenen in Duitsland teruggezonden of in Zwitserland

geïnterneerd worden. Binnenkort zal er nu een uitwisseling tussen Belgische en Duitse krijgsgevangenen hebben.

7 juni 1917

Men schrijft ons uit Harderwijk:

In het interneringskamp hier heeft een eigenaardige plechtigheid plaats gehad, de eerste van die aard gedurende de gehele internering.

Aan de geïnterneerden Belgische soldaat-milicien René Louis Joseph Colsoulle, jager te voet, is voor zijn dapper gedrag tegenover de vijand de ridderorde van Leopold 2e klasse en het oorlogskruis uitgereikt, hem door de koning geschonken.

Alle in het kamp aanwezige divisies stonden voor de uitreiking op het ruime sportterrein opgesteld in orde van parade, onder de bevelen van de Belgische kapitein-commandant Finet, terwijl alle niet ingedeelde officieren van het Belgische leger en die van de interneringsdienst de plechtigheid bijwoonden. Onmiddellijk na aankomst van de generaal-majoor, commandant van het interneringsdepot, werd, na het openen van de ban, aan de dappere strijder het kruis op de borst gehecht door kolonel Coppens van het Belgische leger. Deze voerde daarop tot de troep het woord; bracht de zware dagen van strijd in België bij Luik, Namen, Leuven, Antwerpen en aan de IJzer in herinnering en liet vooral uitkomen, dat dit koninklijk blijk van waardering een bewijs was, dat de geïnterneerden door de Belgische regering niet werden vergeten.

Daarop defileerde de troep voor de gedecoreerde.

8 juni 1917

Havre, 7 Juni. De Belgische regering verneemt, dat 600 Brusselse werklieden tussen 20 en 27 jaar, op 15 mei zijn weggevoerd met onbekende bestemming. Bovendien zijn vele mensen uit de burgerstand te Aarlen en Bergen naar Frankrijk gestuurd, om aan de wegen en spoorwegen te werken.

Over de grens gekomen.

Gisternamiddag is te Oldenzaal een Belg aangekomen, die is ontvlucht uit het gevangenenkamp in Oldenburg. Achtereenvolgens was hij de Eems, de Vecht en de Dinkel overgezwommen, om ons land met behulp van een eigengemaakt kompas te bereiken.

11 juni 1917

Onder grote belangstelling is heden op de algemene begraafplaats in Den Haag het stoffelijk overschot van de eerste luitenant der vestingartillerie van het Belgische leger Dubois d'Enghien ter aarde besteld.

Op de begraafplaats bevonden zich, behalve vele Belgen en enige geïnterneerde Belgische mindere militairen, de Belgische generaals Dossin, Van Hyfte, Mascart, Cuvelier, de Schepper en de Jamblinnes de Bieux, een deputatie van de Société d'officiers pensionnés. Verder bewezen vele Nederlandse officieren, inzonderheid van het wapen der artillerie, hun ontslapen wapenmakker de laatste eer. Onder hen waren generaal Onnen, hoofd van internering, met twee hem toegevoegde officieren, kolonel de Ridder, plaatselijk commandant te 's Gravenhage, met zijn adjudant, overste graaf Dumonceau, commandant van de brigade grenadiers en jagers, met

zijn adjudant, overste Laatsman als vertegenwoordiger van de inspecteur-generaal der vestingartillerie en overste Legger.

Toen de rouwstoet, voorafgegaan door vier hoornblazers van de vestingartillerie, de treurmuziek spelende Koninklijke Militaire Kapel en een detachement vestingartillerie onder commando van kapitein Wijtsma, het kerkhof kwam oprijden, terwijl Nederlandse en Belgische officieren dienst deden als slippendragers, gaf een vuurpeloton een salvo af over de rouwwagen, welke gevolgd werd door een aantal geïnterneerden, die bloemen en kransen droegen, aan de dode gewijd door Belgische geïnterneerde officieren uit verschillende plaatsen van ons land.

Aan de groeve herdacht majoor Dermul, sprekend uit naam van het gehele Belgische leger, de overledene als een uitmuntend troepenofficier, die slachtoffer werd van zijn plicht en wiens borst het Leopoldskruis en het Oorlogskruis sierden. Zijn nagedachtenis zal onder zijn kameraden blijven voortleven als die van een dapper man, die kalm en vastberaden wist te sterven, zoals een waar soldaat betaamt.

12 juni 1917

Men seint ons uit Havre, dat volgens bij de Belgische regering ingekomen bericht Mannebach, secretaris-generaal van het departement van landbouw, naar Duitsland is weggevoerd. De reden is onbekend, vermoedelijk in verband met de bestuurlijke scheiding.

13 juni 1917

Deportaties in België.

Havre, 12 juni. De Belgische regering heeft een document ontvangen waaruit blijkt, dat de deportaties aanhouden en de gedeporteerden gebruikt worden voor militaire werkzaamheden achter het Duitse front.

Kortgeleden werkten er honderden Brusselse gedeporteerden aan de spoorweg Malmédy-Metz.

Ook is het bewijs ontvangen van slechte behandeling die krijgsgevangenen in Hannover ondergaan, waar het sterftcijfer hoog en de toestand afschuwelijk is.

Deportaties in België.

We hebben indertijd met enkele woorden melding gemaakt van het protest, dat de leden van de Belgische kamer en de Belgische senaat voor het district Bergen inzake de deportaties tot de Duitse gouverneur-generaal gericht hebben. In De (Belgische) Legerbode treffen wij thans de tekst van het protest in zijn geheel aan. Hij luidt als volgt:

“Excellentie, Wij zijn verplicht u een nieuwe klacht toe te sturen, betreffende de ontvoeringen van onze landgenoten. Wij kunnen niet onverschillig blijven bij het leed, verduurd door de ongelukkigen die gevangen gehouden worden in de kampen van Munster, Soltau en andere; wij willen hopen, dat het voldoende zal zijn ze u te laten kennen, opdat er een einde aan zou worden gesteld.

De ontvoerden, die terug naar hun haardsteden werden gezonden, zijn eenparig om te zeggen dat het regime van de kampen pijnlijk en noodlottig voor de gezondheid van de geïnterneerden is.

Het voedsel is er slecht en geheel onvoldoende: 200 tot 250 gram brood per dag; 's morgens een weinig appetijtelijke drank die men koffie of cacao betitelt; 's middags een kom soep, waarin slechts zeer weinig aardappelen en vette stoffen; hetzelfde voor het avondrantsoen. Een man kan het met dergelijke voeding niet lang uithouden.

Ze klagen ook over het slapen; de bedden zijn onrein en vol ongedierte.

De meesten hebben koude en vochtigheid geleden; ook zijn ze ziek, verzwakt, en zeer vermagerd weergekeerd.

Talrijk zijn zij, die een groot gedeelte van hun verblijf in Duitsland in het gasthuis of in ziekenzalen hebben doorgebracht. In het kamp van Meschede alleen waren 21 man uit de streek van La Louvière, voor 1 januari bezweken. Te Munster en elders meldt men eveneens veel sterfgevallen. Een ongelukkige is gestorven in de trein die hem naar Bergen terugbracht. Veel anderen liggen op het uiterste. Welk een ellendige odyssee!

Maar dit is nog niet alles: Om hen tot het werk te dwingen, neemt men zijn toevlucht tot allerlei plagerijen en straffen, tot beledigingen en mishandelingen, tot slagen soms, tot het cachot met water en brood.

Daar zijn er, die men uren lang onbeweeglijk gelaten heeft, in de koude en onder de regen, omdat zij weigerden het opgelegde werk te doen. Zo zij, uitgeput en verzwakt, op de grond neervielen, liet men ze daar liggen tot het einde van de dag ...

Enige van hen hebben geëindigd met toe te geven onder de drukking die op hen weegt: wij blijven ze steeds achten, want men

kan niet als vrij en vrijwillig een arbeid aanzien die bekomen werd in de voorwaarden welke wij hier hebben uiteengezet: maar wij voelen een bittere kwelling bij de gedachte dat zij aan militaire werken meewerken! Er werd door de keizerlijke regering gezegd, dat dergelijke werken uitgesloten blijven. Deze verklaring is niet te verwezenlijken want iedere arbeid in Duitse fabrieken, werkt in onze ogen mee tot oorlogsdoeleinden.

Wat er ook van zij, en zich plaatsend op het standpunt van de keizerlijke regering, kan men zeggen dat zij aan geen militaire werken gebruikt worden, zij die aan de arbeid gesteld worden waar staal en ijzer bewerkt worden? Er zijn er overigens die beweren, dat zij gebezigd werden in werkhuizen waar men machinegeweren vervaardigde: anderen hebben aan hun familie geschreven, dat zij gebruikt worden in de fabrieken Krupp te Essen.

Wij vragen geen gunst voor hen, maar de behandeling waarop ieder mens recht heeft, en die met ons luid recht en menselijkheid eisen.

De Legerbode zegt, dat er van dat protest mededeling is gedaan aan de gezanten van de onzijdige staten vertegenwoordigd te Brussel, doch dat het geen enkele praktische uitslag gehad heeft. Het lijden, verduurd door de Belgische ontvoerders in de Duitse kampen, is niet verminderd.

Drie Belgen, die bij een boer onlangs een grote partij zaadbonen stalen, naar zij verklaarden om de Duitse oogst schade te berokkenen, zijn door de strafkamer te Krefeld tot een jaar tuchthuis veroordeeld.

15 juni 1917

Men meldt ons uit Havre, dat volgens een van het Franse ministerie van oorlog bij de Belgische regering ingekomen bericht in het kamp bij Lubeck van de 2000 geïnterneerde Belgische burgers er 500 in drie maanden tijd van honger zijn omgekomen. De ellende der overblijvenden is verschrikkelijk.

Men meldt ons:

De burgemeester van Brussel, A. Max, wiens houding tegenover de bezetter de Belgische bevolking met bewondering vervulde, blijft nog steeds gevangen in Duitsland. Hij verblijft op het ogenblik, gelijk men weet, te Celle. Lange tijd was hij, om de trotse antwoorden, die hij aan de vijand gegeven had, opgesloten in een vesting, later in een celgevangenis. In januari 1917 heeft, dank zij de dringende tussenkomst van de koning van Spanje, een Spaans geneesheer, dr. Antonio Ferratges, vergunning gekregen de heer Max te bezoeken in de celgevangenis te Berlijn, waar hij sedert 12 oktober 1916 verblijf had "omwille van de ideeën, uitgedrukt in een brief aan de Spaanse gezant". In deze brief heeft de heer Max er op gewezen, dat de klachten, die hij aan de Spaanse legatie had overgemaakt, wel gegrond waren, "vermits de officieren, die hij had aangeklaagd, omdat zij onwettige maatregelen tegenover hem hadden genomen, gestraft waren geworden." Hij had eveneens de aandacht gevestigd op het feit, dat hij, gevangene, gestraft was omdat hij de durf had gehad zijn klachten over te maken aan de mogendheid, belast met het ontvangen van die klachten en met het beschermen van de oorlogsgevangenen.

De Heer Max heeft aan de Spaanse dokter kunnen bewijzen, dat zijn brief in beleefde termen was opgesteld. Toch had hij er reeds vier maanden cellulaire gevangenisstraf voor moeten doormaken, in volstreekte afzondering, zonder zelfs aan zijn vrienden te mogen

schrijven om hen te bedanken voor hun toezending van eetwaren. Het meest klaagde de burgemeester over het gebrek aan krantenlectuur. Het Journal de Genève, waaraan hij gehecht was, mag hij niet meer lezen, voor het lezen van de Duitse bladen zou hij een woordenboek nodig hebben, en de Belgische bladen onder Duitse censuur bevallen hem niet.

Overigens is burgemeester Max op het ogenblik gezond.

17 juni 1917

Amsterdam – Vlaams feest.

Men schrijft ons:

We hebben weer kermis hier, ondanks de oorlog, of beter, juist als gevolg van de oorlog. Want de bedoeling van het kermisfeest, op de terreinen van de A.J.C., is de kas van het Belgische liefdadigheidsfonds te stijven. De Belgische geïnterneerden in ons land en de vele slachtoffers in het Belgenland zullen uit de opbrengst van het feest wat in hun lijden worden verzacht en – de Belgen waarderen de Hollandse gastvrijheid en denken niet alleen aan zichzelf – ook aan de lijdens van de Drentse Veenbrand, zal iets worden afgedragen.

De kermis is gisteren in de namiddag geopend, nadat er vrijdagavond reeds als inleiding, een optocht van Belgische geïnterneerden was gehouden. De Belgen hebben daarbij een ovatie gebracht voor het huis van de burgemeester en mevrouw Tellegen bloemen aangeboden worden.

De ouderwetse kermistenten staan nu op het A.J.C. terrein, daar is de stoomcarroussel, de schiettent en al dat haast vergeten

kermisgedoe weer, dat nu vrolijk schittert en straalt in de heerlijke, misschien wat te felle zomerzon. En door al de kleurenleutigheid zijn bloemenslingers gezwierd en wapperen Belgische en Nederlandse vlaggen.

Belgische geïnterneerden fungeerden als “spullenbazen” en lieve Vlaamse meisjes verkopen grappige dingen en mooie programma’s welke de schilder A. Ost verzorgd heeft. Ost heeft nog veel meer gedaan. Hij heeft de affiche getekend en de beeldende kunsttent, tot nu toe nooit op een kermis vertoond, ingericht. In die tent hangen tal van aquarellen van genoemde schilder en van Belgische kunstbroeders en –zusters. Er is nog meer beeldende kunst, een karikatuurcentje van Van Raemsdonck, De Metz, Burg en Termote, waar karikaturen op papier en in bas-reliëf worden vervaardigd, een soort artistieke snelfotografie.

Zo vinden we dan op het feest de oude kermisvreugde heel innig verenigd met mooie Vlaamse kunst.

Een variététent is er ook, één van heel goede soort. Fraaie en ruime tent is zij, versierd met schilderijen van Benncke, gezellig en prettig aandoend. In dat milieu treden de beste Nederlandse cabaretartiesten op, het echtpaar Pisuisse, Antoinette van Dijk, Maggie Movris, Louis David, Herming, enzovoort.

Het was gistermiddag wat warm op de IJclub en dat had invloed op het bezoek. Tegen de avond werd het drukker en gezelliger, toch blijft het wat te lang licht voor echte kermisvreugde. Toch was het er prettig op heel het terrein en in de cabarettent vierde de kunst hoogtij; het feest belooft goed te worden voor het Belgische liefdadigheidsfonds, dat zich noemt: Zonder naam maar niet zonder hart.”

20 juni 1917

Havre, 19 juni. Een Wolff-telegram loochent het bericht der Belgische regering nopens de wegvoering van Belgen en houdt staande, dat daaraan op 10 februari 1917 een einde is gekomen. De Belgische regering herhaalt stellig met de bewijzen in de hand, dat de deportaties niet zijn gestaakt en dat de Duitsers doorgaan met leden der burgerlijke bevolking van België op grote schaal weg te voeren om hen te dwingen tot werkzaamheden ten nutte van de vijand. De regering voegt erbij, dat men in de etappegebieden van bezet België het wegvoeren heeft hervat. Het blijkt met name uit een omzendbrief van het bevel, te Bergen getekend von Reschau en op 15 april jongstleden uitgevaardigd, waarin de levering op staande voet van 600 mannen van alle beroepen werd geëist. Ondanks het protest van de plaatselijke overheid werd de deportatie doorgezet.

24 juni 1917

Men seint ons uit Havre, dat de Belgische regering in het bezit is gekomen van een stuk, waarin staat, dat het aantal naar hun land teruggevoerde Belgen onbeduidend is, dat ze merendeels ziek of invalide zijn en dat verscheidene van hen bovendien opnieuw zijn gedeporteerd.

De Duitse overheid in België heeft een verordening uitgevaardigd, waarbij er een tolrecht op het zout wordt gevestigd.

27 juni 1917

Men schrijft ons:

Betreffende de hervatting van de deportaties van burgers in België, ditmaal door de militaire overheid en voor militaire doeleinden, ook na de verklaringen, door het Wolffbureau de 14^e maart II. gedaan, kunnen wij de tekst mededelen van een rondschrijven, dat o.m. het gemeentebestuur van Bergen ontvangen heeft. Het luidt:

“Etappe Comm. Nob. 290.

De 15^e april 1917

Aan de administratie der stad Bergen,

De stad Bergen moet tegen maandag 16-04-1917, te 13 uur zomertijd, in de cavaleriekazerne 600 arbeiders leveren.

Dezen mogen behoren tot alle bedrijven. Bij voorkeur te kiezen studenten van het 17e jaar af, eigenaars van kleine magazijnen en herbergen, cafébedienden of andere bedienden (klerken).

Ze moeten voorzien zijn van warme kleding en zwaar schoeisel. Het word aangeraden voorraden mee te nemen.

Voor elke ontbrekende man zal de stad een boete opgelegd worden, die kan gaan tot 300 mark en daarenboven zal de persoon, die het order niet uitvoert, gestraft worden met een boete die kan stijgen tot 200 mark, of met een gevangenzetting gaande tot 6 maanden.

Was getekend von Zeschau

29 juni 1917

Nieuwe deportaties in België.

Men meldt ons:

De weinigen, die de gebeurtenissen in besloten België van nabij gadeslaan, kunnen merken, dat een nieuw tijdperk van deportaties is aangevangen.

Het eerste tijdperk ving aan in oktober 1916. Het droeg een economisch karakter: de wegvoering van de arbeiders naar Duitsland geschiedde, ten einde onbruikbare werkkraft beschikbaar te stellen voor de oorlogseconomie van Duitsland, en in de neutrale wereld werd de mening verspreid, dat deze deportatie nodig was geworden als sociale voorzorgsmaatregel, om de werkloosheid onder de Belgen tegen te gaan.

Toen de neutrale opinie zich tenslotte uitte tegen deze mensonterende behandeling van vrije burgers, is de Duitse overheid begonnen met toe te geven aan de Nederlandse regering, die de arbeiders, die uit Nederland naar België teruggekeerd waren, onder haar bescherming nam. In de aanvang van februari 1917 scheen men deze periode te willen sluiten met beloften, door de Duitse regering afgelegd aan de Paus, en in de pers.

Onmiddellijk daarop ving echter een nieuwe periode aan, die men het militaire tijdperk zou kunnen noemen. De orders gingen van toen af bijna uitsluitend uit van de militaire overheid, en zij werden het strengst uitgevoerd in de etappegebieden.

Men voert nu de wegvoering uit, niet meer met een economisch voorwendsel, doch om militaire redenen. Er is een tweede verschil bij de vroegere deportaties; het is waar wat de Duitse pers zegt: "de deportaties naar Duitsland hebben opgehouden", maar de mannen worden nu weggevoerd naar de achterlinies van het westerfront, waar zij aan het werk gesteld zijn om wegen te herstellen,

spoorwegen en versterkingen aan te leggen: ze worden aldus gedwongen mee te helpen aan militaire verdedigingswerken. Dit laatste is een verzwarende omstandigheid bij deze nieuwe schending van de voorschriften der internationale wetgeving over de gebruiken in oorlogstijd, en de huidige wegvoeringen zijn dan ook nog onrechtvaardiger dan de voorgaande.

Men ving met de nieuwe deportaties aan in het etappegebied van Luxemburg en Henegouwen. In het eerste gebied is einde mei geheel de mannelijke bevolking weggevoerd naar de frontstreek in Noord-Frankrijk en werden zelfs de vrouwen gerecenseerd. Men heeft daarbij geen acht geslagen op de maatschappelijke stand van de opgeroepen. Van nu af blijken ook elders tellingen en opvorderingen van mannen tussen 17 en 50 jaar te geschieden, zonder aanzien van maatschappelijke stand: iedereen wordt geacht dienstbaar te zijn voor militaire werken.

Volgens telegrammen uit Havre in de N.R.C. verschenen, heeft de Belgische regering de zekerheid gekregen, dat bij nieuwe wegvoeringen ook betrokken zijn ongelukkigen, die reeds uit Duitsland teruggestuurd waren ingevolge protesten uit de neutrale wereld. Het geval is met stellige zekerheid vastgesteld te Bergen en het heeft zich, naar alle waarschijnlijkheid, ook voorgedaan in het etappegebied van Luxemburg.

Er heerst ernstig vrees in België, dat deze nieuwe wegvoeringen al gauw een grotere uitbreiding zullen krijgen: nu gebeuren zij in het etappegebied, straks misschien in het hele land, een verlegging van de grens van het etappegebied is daartoe voldoende, het uitschrijven van directe militaire opvordering kan volstaan. Reeds heeft men de mannelijke bevolking te Brussel met wegvoering bedreigd en de namen zijn reeds aangetekend van hen, die zullen

weggevoerd worden: deze voorbereidselen werden genomen in mei II. De burgemeesters van de agglomeratie Brussel liepen bij die gelegenheid boeten op van 2000 tot 12.000 frank omdat zij weigerden de lijsten over te leggen van de werklozen. De Duitse autoriteiten zijn toch overgegaan tot de uitvoering en in de tweede helft van mei hebben zij reeds 600 arbeiders van 20 tot 27 jaar per speciale trein weggevoerd van Etterbeek naar een nog onbekende richting. Daarover is door de bevoegde macht geklaagd, het feit heeft men niet geloofend, men heeft alleen de schuld gelegd op een ondergeschikt officier.

De angst is nog groter in streken als die van Henegouwen, waar de mare loopt, dat de Duitse overheden voorzorgsmaatregelen nemen, om de burgers naar Roemenië weg te voeren. Moet men dit voornemen, aan de Duitse legerautoriteit toegeschreven, met een bericht in verband brengen, afkomstig uit Zurich? Dit bericht is te lezen in de Journal en de Matin van 19 juni, die de post ons zoeven brengt; Beieren moet een tekort hebben aan werkkraft en een afgevaardigde van het oorlogsministerie van dit land is gestuurd naar België, om daar bij hoogdringendheid Belgische "vrijwilligers" aan te werven.

Het zal goed zijn, dat in deze zaken de neutralen, die het als een morele plicht beschouwen, het verknechte Belgische volk enigszins onder hun bescherming te nemen, op de nieuwe wegvoeringen een waakzaam oog houden: de ontwikkeling ervan kan misschien nog bij de aanvang tegengehouden worden, tot niet gering voordeel van de vredesgedachte, van de menselijkheid, van de Belgische bevolking en van de naam van Duitsland zelf.

30 juni 1917

De zielstoestand van de krijgsgevangenen.

Volgens een bericht in Medical Record zou 1 op de 10.000 krijgsgevangenen in Duitsland zelfmoord hebben gepleegd, een getal, dat geen verbazing behoeft te wekken, als men de omstandigheden bedenkt, waarin deze lieden verkeren. Overigens bericht bisschop Herbert Bury omtrent een bezoek aan het burgergevangenenkamp te Ruhleben, dat hij bij de grote bevolking van dit kamp geen tekenen van neerslachtigheid of gebrokenheid kon waarnemen. Gedurende twee jaar zijn 60-70 personen wegens psychische verschijnselen opgenomen in een nabijgelegen sanatorium onder leiding van de psychiater Weiler. In allerlei vakken wordt onderwijs gegeven, en er is een wel ingericht biologisch laboratorium.

3 juli 1917

Brussel, 2 juli. Dagelijks komen er meer bewijzen voor, dat de ontslagneming van een deel der ambtenaren aan de Belgische ministeries, volstrekt niet in alle gevallen vrijwillig is geschied. Veeleer schijnen zekere eierzuchtige personen, die zichzelf voorzichtig op de achtergrond houden, uit hun veilige schuilplaats anderen in het vuur te sturen. Deze lieden laat het koud, dat enkel de gezinnen van die beampten en het Belgische volk daarvan schade hebben. Natuurlijk wordt door deze Belgische dwarsdrijverijen de tenuitvoerlegging der bestuurlijke scheiding noch gestremd noch verhinderd. Het Duitse bestuur heeft zijn maatregelen genomen. Toch zal de gouverneur-generaal waar verzet zich mocht openbaren, met strenge hand optreden tegen klaarblijkelijke tegenwerping.

De Belgische ultrapatriotten zullen spoedig gewaar worden dat zij met hun politieke dwarsdrijverij enkel maar aan het eigen land nadeel toebrengen.

Protest van kardinaal Mercier tegen de deportatie van Belgische ambtenaren.

De Tijd wordt in staat gesteld, de volgende brief te publiceren, welke kardinaal Mercier aan de gouverneur-generaal van België, betreffende de aanhouding van ambtenaren van de ministeriële departementen heeft gericht:

Aartsbisdom Mechelen.

Mechelen, 6 juni 1917.

Mijnheer de gouverneur-generaal,

Sinds de aanvang van de bezetting van het Belgisch grondgebied door de gewapende macht, hebben de afgevaardigden van het keizerlijk gezag begrepen, dat zij tot plicht hadden, het bestuur van ons land, overeenkomstig het internationaal recht, in te richten.

Tot de verschillende categorieën van ambtenaren, die tot het burgerlijk bestuur behoorden, richtte baron von Bissing, met een beroep op de Haagse conventie, een uitnodiging, wiens inhoud, behoudens enkele varianten in de vorm, voor allen op het volgende neerkwam:

“Stemt u er in toe, onder mijn algemeen bestuur, het ambt waar te nemen, dat ge in dienst der Belgische regering bekleedde? Evenmin als mijn voorganger, baron von der Goltz, vraag ik u afstand te doen van uw vaderlandlievende gevoelens; ik doe beroep op uw medewerking in het belang van het algemeen welzijn; de Belgische

financiën, die ik voorlopig beheer, zullen u de bezoldiging blijven verzekeren, die ge voor de bezetting genoot, op de enkele voorwaarde, dat ge u schriftelijk verbindt om loyaal uw ambt waar te nemen en niets te ondernemen tegen het Duits bestuur in de Belgische gebieden.”

Verscheidene staatsambtenaren legden bij die gelegenheid hun gewetensbezwaren aan de geestelijke overheid bloot. Mochten zij, zonder afbreuk te doen aan het patriottisme en de trouw tegenover de wettige regering, een vreemd bestuur steunen?

De vraag was ernstig en kies.

Op de eerste Haagse vredesconferentie (1899), verklaarde de Nederlandse afgevaardigde, mr. Van Karnebeek, “dat hij elke schikking verwierp, die rechtstreeks of onrechtstreeks aan de ambtenaren van een overweldigd land machtiging zou schijnen te verlenen, om zich in de dienst van de overwinnaar te stellen”. De vergadering echter betoonde zich minder eenzijdig. Ze begreep, dat zekere ambtenaren zich dikwijls beter van hun plicht – althans van hun zedelijke plicht – ten opzichte van de bevolking kwijten, door op hun post te blijven in tegenwoordigheid van de overweldiger.

Niettemin eisten en op de Brusselse conferentie in 1874, en op de Haagse conferentie in 1899, de officiële afgevaardigden voor de codificatie van het internationaal recht met speciale nadruk voor de ambtenaar de vrijheid op niet alleen om het hernemen van zijn functies te aanvaarden of te weigeren, wanneer de bezetter hem aanzet ze te hernemen, maar daarenboven het eenmaal aanvaardde ambt neer te leggen.

Ik wou uwe excellentie uitnodigen, om zich te doen voorleggen artikel 43 van de Brusselse conferentie van 1874 en de protocols

van deze conferentie. Ze zou er, ter bevestiging van de vrijheid van de ambtenaren, de uitdrukkelijke verklaringen in aantreffen van mr. Beernaert en baron Lambermont voor België; van mr. Le Landsberge voor Nederland; van mr. Vodel voor Denemarken; van kolonel Staaf voor Zweden en Noorwegen. Ik beroep dit getuigenis in de neutrale staten, die de onbetwistbare scheidsrechters blijven van het internationaal recht.

Tevens wilde ik uwe excellentie verzoeken zich het protocol van de Haagse conferentie van 1899 te doen overhandigen, alsmede het verslag Rolin, authentieke commentaar van de artikelen ter conferentie gestemd. Uwe excellentie zou er nogmaals in bevestiging vinden, dat deze vergadering eenparig aan de bezettende macht het recht ontzegt "om rechtstreeks of niet rechtstreeks de bedienden van alle rang van de bezette staat te dwingen hun ambt te hernemen".

Aangezien het algemeen gouvernement te Brussel, omstreeks het einde van het jaar 1914, zijn uitnodiging tot de Belgisch openbare besturen onder de hoede plaatste van de Haagse conventie, nam ik deze tot maatstaf voor mijn onderzoek en antwoordde ik aan de verontruste ambtenaren:

"Het huurcontract, u ter ondertekening voorgelegd, is geenszins in strijd, noch met uw geestelijk en godsdienstig geweten, noch met uw vaderlandse waardigheid. Ge moogt het dus onderschrijven, zonder tekort te komen aan de eer, noch aan het patriotisme.

"Uw diensten komen inderdaad ten goede aan het algemeen welzijn. Indien de Belgische regering door u kon geraadpleegd worden, zou ze, ik twijfel er niet aan, uw aanvaarding bekrachtigen. Aan uw vaderlandse verplichtingen komt ge niet te kort. Wat de u

gevraagde verbintenis betreft, “om niets te ondernemen tegen het Duits bestuur in de Belgische bezette gebieden”, ze legt u de eerbied op, zowel van de uitwendige orde als van de reglementen tot haar handhaving vereist. Niemand onder u zal ongetwijfeld het inzicht koesteren ze te schenden. Mochten nu de voorwaarden van het contract, dat men u voorlegt, een gegeven ogenblik een gewijzigd karakter aannemen, dan zou het u steeds vrij staan het contract op te zeggen. Het natuurlijk en het internationaal recht geven en waarborgen u deze vrijheid.”

De hypothese, die ik in december 1914 voorzag, heeft zich helaas verwezenlijkt.

De verordening betreffende de bestuurlijke scheiding, die er naar streeft, om het algemeen bestuur van ons land ondersteboven te keren en onze nationale eenheid te breken, plaatst de staatsambtenaren in een toestand, die talrijken onder hen onverenigbaar beschouwen met hun waardigheid en hun geweten.

Ze maken gebruik van hun recht om hun ambt neer te leggen.

En men straft, noch met verbanning, noch met gevangenis, de rechtmatige uitoefening van een recht.

Het reglement, aan de Haagse conventie toegevoegd, bepaalt bij artikel 4, dat de bezetter, behoudens volstrekte onmogelijkheid, de in het land in voege zijnde wetten moet eerbiedigen.

De vraagstukken van inwendige politiek van België betreffen enkel de Belgen, mogen slechts door de Belgische kamers, door de Belgische regering en door de koning worden opgelost.

Uwe excellentie moet ongetwijfeld verkeerd ingelicht zijn nopens de redenen van het aftreden der ambtenaren, die hun bestuur hebben vaarwel gezegd. Wanneer zij zich zal verwaardigen de edele houding van deze dapperen uit een verhevener oogpunt te beschouwen, zal zij beseffen, dat zij, ver van strafmaatregelen tegen hen te nemen, met alle rechtschapen zielen, hulde moet brengen aan hun bescheidenheid en onbaatzuchtigheid: aan hun bescheidenheid, omdat zij verkozen zich terug te trekken in de onthouding, liever dan, in de schaduw, een bestuur te dienen, met hetwelk zij niet meer loyaal konden medewerken; aan hun onbaatzuchtigheid, omdat zij hun persoonlijke belangen en de veiligheid van hun familiehaard ten offer brachten op het altaar van het vaderland.

Excellentie, gelieve geloof te hechten aan de personen, die het Belgische volk en zijn geschiedenis kennen: geen enkel geweld zal over zijn patriottisme zegevieren.

Aanvaard, mijnheer de gouverneur-generaal, de uitdrukking van mijn bijzondere hoogachting.

(getekend) D. J. Kardinaal Mercier,
Aartsbisschop van Mechelen

Zeer geloofwaardige personen, uit Noord-Frankrijk en België gevlucht, hebben, naar wij vernemen, enige bepaalde gegevens meegebracht betreffende de nieuwe wegvoering van Belgische burgers, ditmaal naar plaatsen achter het westerfront. De 16^e april zijn de 600 inwoners van Bergen, die opgeroepen werden door de ordonnantie, vermeld in de N.R.C. van 27 juni II., naar Douai gestuurd als militaire gevangenen. Onder hen waren vele studenten, wiens namen over de grens gebracht zijn. Achter het

westelijk front moeten zij aan loopgraven werken. Velen onder hen zijn aangetast door ingewandsziekten.

In dezelfde streek arbeiden vele Vlaamse gedeporteerden aan de loopgraven. Ze zijn ingedeeld in groepen van tweehonderd en zijn tewerkgesteld o.m. te Beaumont in Artesië, te Flers en Escrebieux. Meerderen zijn reeds als slachtoffer van de artillerie der geallieerden gevallen, en men kent o.m. de namen van hen, die aldus gedood werden in de loopgraven te Harnes.

4 juli 1917

Te Stramproy is gisteren een Duitse deserteur en een ontvluchte dienstplichtige Belg over de grens gekomen.

6 juli 1917

Brussel, 5 juli. In Nederlandse bladen is de tekst van een door kardinaal Mercier de 6^e juni aan het generaal-gouvernement in België gerichte brief opgenomen. De kardinaal houdt zich daarin, onder lange volkenrechtelijke beschouwingen, met de toestand van de Belgische ambtenaren bezig, die zich tegen de bestuurlijke scheiding verzetten.

Daar deze stap van de kardinaal op deze wijze is gepubliceerd, moge ook het antwoord van de gouverneur-generaal bekend gemaakt worden. Het luidde:

Brussel, 13 juni. Uwe eminentie heeft de 6^e juni aan mij een brief gericht, waarin zij zover ging, onder uitvoerige volkenrechtelijke beschouwingen mij verwijten te doen wegens enkele van mijn ambtshandelingen. Ik antwoord daarop dat ik weiger met uwe eminentie in een dergelijke gedachtewisseling te treden. Evenals

mijn ambtsvoorganger zal uwe eminentie mij altijd bereid vinden door het episcopaat tot mij gerichte wensen over kerkelijke aangelegenheden te overwegen, en er voor zover de omstandigheden het gedogen, rekening mee te houden. Daarentegen moet ik stellig verlangen dat alle leden van de geestelijke stand zich stipt beperken tot de vervulling van hun godsdienstige taak.

Uwe eminentie gelieve de betuiging van mijn grote hoogachting te aanvaarden.

Was getekend Freiherr von Falkenhausen
General oberst

De Belgische ministers van staat baron de Favereau, voorzitter van de senaat, burggraaf de Lantsheere, gewezen voorzitter van de kamer, graaf Ch. Woeste, afgevaardigde voor Aalst, de senatoren H. Brunard, Delannoy, De Backer, De Roog, baron A. d'Huart, Ed. Dubost, G. Dupret, Max Hallet, P. Hanrez, J. Lekeu, J. Keppenno, Magis, Magnette, Edm. Mesens, Alb. Poelaert, Rykmans, H. Speyer, van der Molen, baron van Renyogen de Buzet en Vinck, de kamerleden L. Bertrand, Buijl, Galles, Cocq, Dallemagne, De Buc, A. Delporte, du Bus de Warnaffe, Louis Franck, Goblet, Eug. Hanssens, P. E. Janson, L. Jourez, Lamborelle, M. Levie, Neujean, Ozeray, Poteu, Royer, Tibbaut, Leon Troclet, Wauters en Wauwermans hebben aan de Duitse rijkskanselier een verzoekschrift gericht tegen het verder toepassen van de beschikking van wijlen gouverneur-generaal von Bissing door zijn opvolger, door welke beschikking de ambtenaren het hun toekomend recht is ontnomen om zich door ontslag aan de verplichtingen van hun ambt te onttrekken.

Baron von Falkenhausen rechtvaardigt deze maatregel “door de lange duur van de oorlog en van de bezetting, die toestanden zou in het leven geroepen hebben, welke niet dulden, dat de regelmatige gang van de bestuurlijke aangelegenheden zou worden belemmerd door onbeperkte ontslagnemingen, schadelijk voor het welbegrepen belang van het land en niet beantwoordend aan de rechtmatige eisen van de bezettende macht.”

Welke ook de staatsreden is waarop deze beschikking steunt – vervolgen de adressanten – zij mag in geen geval inbreuk maken op de Haagse Conventie, en nog minder gans eenzijdig de voorwaarden wijzigen waarop beide partijen zich, in 1915, wederzijds verbonden. Aangenomen nog dat zij hen zou binden, die zich voor de toekomst uit vrije wil, op uitdrukkelijke wijze en met volledige kennis van de toestand, er aan onderwerpen, kan zij in geen geval terugwerkende kracht bezitten, noch een verworven recht ontnemen aan hen, aan wie de vrijheid om ontslag te nemen uitdrukkelijk en stellig werd voorbehouden en die van deze vrijheid willen gebruik maken om niet te moeten meewerken aan de bestuurlijke scheiding van België.

Onder de verzekering dat hun vrijheid en hun gehechtheid aan onze instellingen zouden worden geëerbiedigd, hebben wij niet geaarzeld toen, in 1914 en 1915, het bezettingsregime in België werd ingericht, onze invloed op de openbare ambtenaren te doen gelden om ze aan te sporen op hun post te blijven en sindsdien hebben wij niet opgehouden hen te steunen in de uitoefening van de ondankbare taak die zij op zich hadden genomen. De gedachte dat zij aldus de openbare orde dienden, had ons deze gedragslijn voorgeschreven. Maar diezelfde bezorgdheid legt ons thans de dringende plicht op ons aan hun zijde te scharen en onze stem te verheffen tot hun verdediging en bescherming.

Wolff heeft dezer dagen geseind, dat als vergeldingsmaatregel 20 voorname Belgen uit koloniale kringen naar Duitsland zijn gevoerd. Naar onze correspondent te Havre meldt, zijn het koloniale ambtenaren of bewindvoerders van Belgische koloniale maatschappijen, onder wie graaf d'Oultremont, gewezen grootmaarschalk aan het hof van Leopold II, graaf Hyppolyte d'Ursel Lepreux, directeur van de Banque Nationale, en baron de Cuvelier. Ze zijn pas een uur voor hun wegvoering gewaarschuwd en verblijven thans in het kamp te Holzminden, waar ze streng worden behandeld.

Onze berichtgever spreekt tegen, dat de Duitse burgerlijke gevangenen uit Oost-Afrika, die na de verovering van Tabora in handen van de Belgische troepen vielen, hard zijn behandeld. Ook hun reis naar Europa is zo gemakkelijk mogelijk geweest, of per spoor of per boot.

De Belgische regering heeft einde mei voorgesteld deze Duitsers uit Afrika uit te wisselen tegen Belgen, die in Duitsland zijn geïnterneerd, maar de Duitse regering heeft van dat voorstel niet willen horen.

9 juli 1917

Havre, 6 juli. De Belgische regering heeft er de bewijzen voor in handen, dat 800 inwoners van Bergen, die in mei 11. waren weggevoerd, werkzaam zijn gesteld in de Duitse loopgraven van Atrecht en Lens.

12 juli 1917

Deportatie van Belgen.

Londen, 12 juli. De Times heeft uit Parijs authentieke berichten ontvangen over het vreselijke lot van gedeporteerde Belgen, vooral van hen, die naar het interneringskamp te Soltau waren gebracht. Toen de gedeporteerde Belgen in Soltau waren aangekomen, werd hun een arbeidscontract ter ondertekening voorgelegd. De meesten weigerden te tekenen en werden nu naar de kleinere kampen Königsmoor, Teufelsmoor en Lichtenhorst overgebracht, waar het voedsel zo slecht was, dat werd besloten om de mannen, nadat zij enige dagen in het hospitaal waren geweest, over te brengen naar het centrale hospitaal in Soltau. Ten spijt van deze maatregel zijn er onderweg naar Soltau verscheidene omgekomen. Te Lichtenhorst zijn in één hut alleen negen mensen doodgevroren. Tien andere werden op een nacht bewusteloos tengevolge van de strenge koude.

In het hospitaal te Soltau stierven in één maand gemiddeld per dag drie mensen, de volgende maand vier mensen, ofschoon er geen besmettelijke ziekte heerste.

De kaarten, aan de bedden van de verschillende patiënten gehecht, bevatten bijna alle de vermelding, dat de patiënt lijdende was aan algemene zwakte en hartzwakte.

16 juli 1917

Wegvoeringen in België.

Men meldt ons:

De volgende burgers zijn de 29^e juni te Brussel aangehouden en naar Holzminden (Duitsland) weggevoerd als vergeldingsmaatregel voor beweerde slechte behandeling, die Duitse burgers vanwege koloniale Belgische troepen in Afrika ondervonden hebben:

E. Kervijn, algemeen bestuurder aan het ministerie van koloniën; A. Lebrun, idem; A. Baerts, beheerder van de kas van weduwen en wezen aan het ministerie van koloniën; C. Collet, bestuurder aan het ministerie van koloniën; N. van Damme, idem; C. Clijff, idem; L. Saussez aan het ministerie van koloniën; A. van Cauwenberghe, idem; C. van Risseghem, idem; Goffin, beheerder der spoorwegen van Kongo; Hunck, beheerder der koloniale maatschappij België-Katanga; Van Gele, idem; Perier, idem; Lepreux, bestuurder van de Nationale Bank en voorzitter van de Bank van Belgisch Kongo; dr. Briant, beheerder van koloniale maatschappijen; graaf Hippolyte d'Ursel, idem; graaf John d'Oultremont, idem, groot eremaarschalk van het hof; baron Cuvelier, beheerder van koloniale maatschappijen; Halewijk, beheerder aan het ministerie van koloniën; baron de Steenhaut, beheerder der koloniale maatschappij.

De keizerlijke regering wil deze wegvoeringen wettigen door de Belgische regering te beschuldigen Duitse burgers, die niet aan de militaire dienst onderworpen waren en verbleven in het door de Belgen bezette gebied van Oost-Afrika, onrechtmatig in gevangenschap te houden.

Tegenover die beschuldiging protesteert nu de Belgische regering. Ze zegt, dat tal van geschriften in haar bezit zijn, waarin de Duitse onderdanen uit Oost-Afrika hun dank betuigen voor de behandeling en de zorgen, die de Belgische autoriteiten voor hen over hadden.

De Belgische regering heeft, op aanvraag van vele van die Duitsers en in overeenstemming met de meesten onder hen, het grootste aantal van deze burgers in hun eigen voordeel laten overbrengen naar Europa. Die maatregel was nodig in hun eigen voordeel:

inzonderheid voor de vrouwen en de kinderen zou een al te langdurig verblijf onder het klimaat aldaar noodlottig gebleken zijn.

Het overbrengen is met al de nodige voorzorgen gedaan. Van Tabora tot in Frankrijk, waar zij nu verblijven, werd de reis geheel afgelegd per boot en per spoor, en de behandeling gedurende die reis was zozeer naar de zin van de reizigers, dat daarover door dezen zelf dankbare getuigenissen afgelegd zijn.

Reeds in de maand mei ll. heeft de Belgische regering aan het Duitse gouvernement voorgesteld de aldus in Europa teruggebrachte burgers uit te wisselen tegen Belgische onderdanen, die in Duitsland gevangen gehouden worden.

Op die vraag, ingegeven door een gevoel van rechtvaardigheid en menslievendheid, is geen antwoord gegeven door de Duitse regering. Tenzij men het wegvoeren van de 20 bovengenoemde Belgen als een onrechtstreekse weigering moest beschouwen.

17 juli 1917

Woningen voor gezinnen van geïnterneerden.

Voor uitbreiding van woongelegenheid ten behoeve van de gezinnen van geïnterneerden, heeft het Belgisch gouvernement 100.000 gulden beschikbaar gesteld, welke som in gelijke delen bestemd is voor de interneringsdepots Harderwijk en Amersfoort.

18 juli 1917

De deportaties in België.

Morgenavond zal in de grote zaal van het Nut door het Centraal Comité tot steun aan Belgische gedeporteerden in Den Haag en

onder leiding van de Belgische kring en het Belgisch Comité een voordrachtsavond worden gehouden onder voorzitterschap van dr. M. Terwagne, volksvertegenwoordiger voor Antwerpen.

20 juli 1917

De geïnterneerde mijnwerkers.

De kamerleden Van den Tempel en Albarda hebben met de minister van landbouw en met de minister van oorlog de zaak der geïnterneerde mijnwerkers nogmaals besproken. Er bestaat goede grond voor de verwachting, dat de Belgen eerstdaags allen naar Zuid-Limburg terug kunnen gaan. Mocht het door tijdelijke bedrijfsmoeilijkheden niet mogelijk blijken terstond weer allen tewerk te stellen, dan zullen zij, die voorlopig moeten wachten, waarschijnlijk door het lot worden aangewezen. Maatregelen uit rancune zullen in elk geval uitgesloten zijn.

De Belgische gedeporteerden.

In de grote zaal van het nut heeft het centraal comité tot steun aan Belgische gedeporteerden te 's Gravenhage, met medewerking van het Belgisch Comité en de Belgische Kring, beide alhier, gisteravond een bijeenkomst gehouden onder leiding van der. M. Terwagne, volksvertegenwoordiger voor Antwerpen.

Deze opende de niet druk bezochte vergadering met een woord van welkom tot de aanwezigen, aan wie hij het verschrikkelijk lijden in herinnering bracht, dat over België en zijn bevolking was gebracht door de barbaarse oorlog, waarvoor spreker Duitsland verantwoordelijk stelde.

Het doel van de bijeenkomst was, zegt spreker, de ellende van het diep beproefde België te schetsen, de misdaden, door de barbaarse Duitsers aan land en volk gepleegd. De strijd, die met de bondgenoten gevoerd werd, was nodig en onvermijdelijk en spreker koesterde de vaste overtuiging, dat de geallieerden zouden overwinnen en dat uit deze ongelukkige oorlog een vrij en onafhankelijk België zou voortkomen.

Het doel van de vergadering was mede, om te komen tot een vaste aaneensluiting van alle Belgen in Nederland, opdat zij beter hun broeders aan het front zouden kunnen helpen. Dan zouden zij met nog meer trots straks het herstel van België tegemoet zien.

Deze toespraak werd met warm applaus herhaaldelijk onderbroken.

Daarna was het woord aan de heer D. Rycke. Deze deed enige grepen uit de juridische geschiedenis van Duitsland van de laatste honderd jaar en trachtte daarmee aan te tonen, het voortdurend streven van het Duitse imperialisme.

De derde spreker was een werkman, C. Bertrand, een ontvluchte gedeporteerde, die een uitvoerig verhaal van zijn wedervaren deed. De vergadering volgde met grote belangstelling de onopgesmukte mededelingen van deze beproefde Belg.

De heer Spingard verhaalde eveneens van de slechte behandeling van de Belgische gedeporteerden.

Tenslotte voerden nog het woord de heren Louis Piérard en Arthur Buysse, laatstgenoemde volksvertegenwoordiger voor Gent, die mede een krachtig protest deden horen tegen de behandeling van de Belgische gedeporteerden. Ook bij deze sprekers was de hoop

levendig, dat Duitsland zijn welverdiende straf niet zou ontgaan en dat de overwinning aan de geallieerden zou zijn.

Alle sprekers vonden luide toejuiching.

De bijeenkomst werd daarna met een kort woord van dank door dr. Terwagne gesloten.

Berlijn, 19 juli. Het in verscheidene bladen in het vijandelijke buitenland verspreide en ook in het Engelse Lagerhuis besproken bericht, dat 3000 jonge meisjes uit de provincie Antwerpen voor veldarbeid naar Roemenië zijn gezonden, is een grof verzinsel. Blijkens een rapport van de bevoegde overheid, zijn van 12 mei tot 7 juli in het geheel 491 vrouwen en meisjes, die zich vrijwillig hadden opgegeven, uit het district Antwerpen door het nijverheidsbureau voor veldarbeid aangenomen en na hun aankomst in Duitsland in verschillende plaatsen tewerkgesteld.

24 juli 1917

Belgische krijgsgevangenen in Duitsland.

Het Belgische Comité te 's Gravenhage van het internationale liefdewerk voor gewonden en krijgsgevangenen heeft het aantal zendingen, dat zij geregeld doet aan in Duitsland verblijvende Belgische krijgsgevangenen in de loop van de ruim twee jaar, dat het zich met dit liefdeswerk bezighoudt, geleidelijk aanzienlijk zien toenemen. Het werd daartoe in staat gesteld door de weldadigheid van vooral de Nederlanders.

Bedroeg het aantal pakjes, dat het eerste jaar verzonden werd 57.268, het tweede jaar bedroeg dit 111.663 en thans worden dagelijks 500 pakjes verzonden. In het geheel werden dus

gedurende de eerste twee jaar 168.931 pakjes verzonden en in het tweede jaar 54.395 meer dan in het eerste.

In het eerste jaar bedroegen de ontvangsten aan giften enz. 8208,10 F en fl. 107.569,70 en in het tweede jaar 4523,70 F en fl. 186.089,49.

Aan levensmiddelen enz. werd ingekocht in het eerste jaar voor 910 F en fl. 84.885,75 ½, in het tweede jaar voor fl. 164.345,01 ½.

In de gedurende het kwartaal, dat eindigde op 31 mei jl., verzonden 22.538 pakjes, waren in totaal 31.184,450 kg chocolade, vijgen, spek, margarine, zeep, haring, rijst, tabak, vleessoorten, bonen en cakes.

Tot op heden heeft het aantal verzonden pakjes de 200.000 reeds overschreden, een getal dat wel in staat is er een denkbeeld van te geven, hoezeer de arbeid van het comité het lot der krijgsgevangenen Belgen verzacht.

De meesten van deze krijgsgevangenen zijn behoeftigen: hun bloedverwanten zelf verkeren in de bitterste nood en hun Nederlandse peters en meters zijn de reddingsengelen, die over hen waken en hen tevens stoffelijk en geestelijk opbeuren.

Van de 5000 gevangenen, die het comité voor halfmaandelijke zendingen steunt, zijn er ongeveer 3000, die een peter of meter hebben. Tweeduizend wachten nog op zulk een trooster of troosteres en worden intussen uit de kas van het comité van versnaperingen en voedingsmiddelen voorzien.

De kas geraakt echter wegens het nog steeds voortduren van de oorlog uitgeput en heeft dringend versterking nodig. Het comité,

wiens bureau gevestigd is aan de Prinsengracht 71, doet opnieuw en met verdubbelde aandrang een beroep op de Nederlandse weldadigheidzin om gaven in natura en in geld, opdat het zijn zo nuttig en liefderijk werk niet zal behoeven te staken.

27 juli 1917

Gedeporteerde Belgen in het kamp te Soltau.

Men schrijft ons het volgende omtrent het lot van de Belgische burgers die naar Duitsland gedeporteerd zijn om er gedwongen arbeid te verrichten en die in het kamp te Soltau zijn ondergebracht:

De gedeporteerde Belgen zijn over vijf kampen verdeeld, waaronder dat van Soltau. Dadelijk na hun aankomst in dat kamp heeft de militaire overheid de gedeporteerden aangespoord een arbeidscontract te tekenen. Behoudens enkele uitzonderingen hebben allen geweigerd. De katholieke aalmoezenier heeft in zijn zondagspreek eveneens die ongelukkigen aangezet een arbeidscontract te tekenen: hij werd uitgejouwd. Na dat geringe succes zijn de gedeporteerden voor het grootste gedeelte over kleine kampen verdeeld, die onder Soltau horen: Königsmoor, Teufelsmoor, Lichtenhorst enz. Het werd de commandanten van die onderafdelingen verboden aan de soldaten, die er zich verbonden, toestemming te verlenen enig extra voedsel aan hun ongelukkige landgenoten te geven. Het voedsel, dat de militaire overheid verstrekte, was zozeer onvoldoende, dat sommige gedeporteerden, na verloop van enige dagen van zwakte neervielen. Weldra waren de ziekeninrichtingen overvol en men moest er toe besluiten de ergste zieken naar het centrale ziekenhuis van Soltau te zenden. Niettegenstaande deze maatregel stierven er velen in de ziekenhuizen en een aantal in de barakken. Een vrij aanzienlijk

aantal kwam om op weg naar Soltau. In de afdeling Lichtenhorst zijn 39 sterfgevallen voorgekomen. In een enkele barak van een afdeling bevroren in een enkele nacht 9 mannen en verscheidene tientallen waren verstijfd. Zelfs in Soltau stierven verscheidene mannen in de barakken of in de ziekeninrichting van het gedeporteerdenkamp en bijna allen zonder de steun van hun geloof, want de Belgische priester-aalmoezenier van het soldatenkamp mocht geen voet in het burgerkamp zetten.

In het ziekenhuis waren gedurende een maand gemiddeld 3 doden per dag; de volgende maand waren er gemiddeld 4 doden per dag. Er zijn op één dag 11 doden geteld. Tegenover dit schrikwekkende sterftcijfer hebben de commandanten van de kleine kampen alle verantwoordelijkheid afgewezen en de gedeporteerden zijn, de ene na de andere, weer naar Soltau teruggevoerd. Het voedsel van het kamp te Soltau was veel beter dan dat der onderafdelingen en toch kwamen vele gedeporteerden er nog om ten gevolge van verzwakking. Tenslotte werd het rantsoen met 100 gram per dag uitgebreid en de soldaten mochten van hun voedsel aan hun landgenoten geven. Van dat ogenblik af verminderde de sterfte aanmerkelijk. Vele gedeporteerden werden trouwens naar België teruggezonden. Het is opmerkelijk, dat er geen epidemieën zijn voorgekomen. Boven de bedden der zieken stond bijna overal (in het Duits): hartzwakte, algemene zwakte. Ook was er een groot aantal lijdens aan longontsteking en pleuritis. De dokters waren niet met slechte bedoelingen beziel, maar ze waren merkbaar ontmoedigd door hun onmacht. Ze hadden noch het goede voedsel, noch geneesmiddelen voor hun zieken. Arme ongelukkigen, die zeker niet meer dan 30 kilo wogen, ontvingen zwart brood en een grove soep.

Daar de kapel, waar de Belgische aalmoezenier zijn godsdienstoefening kon houden, in het soldatenkamp was, moesten de lichamen der gestorven gedeporteerden van het lijkenhuisje naar het kamp der militairen gebracht worden.

Maar daar die lange optochten van lijkkasten de soldaten verontrustten, verbood de overheid na een maand om de lijken naar de kapel te brengen. Toen werden ze van het lijkenhuisje naar het kerkhof gebracht.

Plotseling moest de Belgische katholieke aalmoezenier te midden van al die ellende (500 zieken in het hospitaal, 4 doden in het lijkenhuis en 3 stervenden, die bediend waren) het kamp verlaten, zonder enige reden. Het onmetelijke kamp bleef zonder priester!

Zo was het lot door de Duitse overheid aan de Belgische gedeporteerden bereid, op het ogenblik, waarop zij officieel volhield, dat zij hen menselijk behandelde.

De deportaties in België.

Onder het opschrift "De blanke slaven in België, wat Monseigneur Heylen gezien heeft", schrijft De (Belgische) Legerbode:

Op 22 november 1916 begonnen de Duitsers voor de eerste maal met hun ontvoeringen in het bisdom Namen, in de kleine stad Gembloers. Om 8 uur 's morgens trad Monseigneur Heylen, bisschop van Namen, heimelijk het landbouwgesticht van Gembloers binnen, waar de voorbereidingen gemaakt werden. Hij was van twee geestelijken vergezeld. Nadat eerst een ondergeschikte gepoogd had hem te verwijderen, gelukte hij er in de Oberstleutnant te naderen die deze droevige verrichting bestuurde en zegde hem, kalmweg: "Ik ben de bisschop van Namen.

Ik houd er aan u de redenen van mijn aanwezigheid hier te verklaren. Tot nu toe had de Duitse overheid nog geen mannen in mijn bisdom genomen. Heden begint ge. Ik heb gemeend dat het mijn plicht was hier te komen; ik heb enige dagen geleden een protest aan de gouverneur-generaal gezonden; ik heb hem mijn innige overtuiging medegedeeld dat hij een zwaar onrecht begaat jegens deze mannen, die het recht bezitten in hun haardsteden te blijven, te midden van hun gezin de vrijheid te genieten om ongestoord hun bezigheden voort te zetten. Ik heb, eerst en vooral, mijn protest voor u willen herhalen. Vervolgens zijn deze mannen, die ge gaat wegvoeren, mijn kinderen. Als vader van het gezin heb ik hun willen tonen, dat ik deelneem in hun ongeluk: ik heb hen de opbeuring van mijn aanwezigheid willen brengen, hen de verzekering geven, dat ik ze niet zal vergeten en dat ze op mijn gebeden kunnen rekenen. Daarom eis ik van hier te blijven.”

De officieren, wie de aanwezigheid van de bisschop zichtbaar hinderde, deden alles om hem weg te krijgen. Ze beriepen zich op het stellig verbod van het generaal gouvernement. Mgr. Heylen antwoordde:

“Zo ge mij niet toelaat hier te blijven, zal ik er uit besluiten, dat ge daar een werk verricht, dat ge wilt verbergen, waarvan ge geen getuigen wilt hebben.”

Hij zegde nog:

“In het belang van uw leger zelf, moet ge verlangen dat ik hier zou zijn. Men heeft zoveel monsterachtigheden verteld over uw wijze van te werk gaan. Wees verheugd dat er hier een Belg is, die kan zien hoe het toegaat en die deze geruchten desnoods kan logenstraffen.”

Ziehier waarvan Mgr. Heylen getuige was:

Om 7 uur begon de defilé van de mannen. Aan de ingang van het gesticht gebeurde er een eerste keuze: de mannen van boven de 45 jaar werden terzijde gesteld.

Al de anderen kwamen per groepjes van een tiental op de binnenplaats, waar zich het eigenlijk keuringsbureel bevond. Mgr. Heylen bleef in de nabijheid. Hij kon met eigen ogen de walgelijke wijze vaststellen waarop twee soldaten, ondergeschikten, feldwebels, over de mensen van een ganse streek gelijk over een kudde vee beschikten. Willekeur en grilligheid waren de enige regel. Ziehier nauwkeurig hoe het bij het klasseren toeging. De soldaten namen de eenzelligheidskaart, wierpen er een blik op. Een blik op de belanghebbende en dan rechts of links; rechts was de vrijheid, links de ontvoering.

Deze laatsten, de veroordeelden, werden onmiddellijk langs grote aanplakbrieven, verleidelijke oproepen tot het aangaan van vrijwillige dienstverbintenissen, naar een zaal gevoerd, industriebureau genaamd, waar burgers ze uitnodigden een vrij en vrijwillig contract voor Duitsland te ondertekenen.

Laat ons hier vermelden dat voor gans het kanton Gemblours 4 jongelingen getekend hebben, en dat blijkbaar onder dwang.

Van daar werden de ongelukkigen in een uitgestrekte weide geparkeerd langs de spoorweg waar het vertrek plaats greep. Want zo is de gewoonte, in al deze gevallen van mensenroof, dat de veroordeelden hun familie niet meer terugzien en onmiddellijk in beestenwagens geladen en weggevoerd worden.

Van de plaats, waar hij zich bevond, was Monseigneur de bisschop getuige van gans het toneel. Voor hem defileerden als ontvoerden, arbeiders, bazen, nijverheids- of werkhuisbazen, eigenaars, pachters en landbouwers, werklieden en vakmannen, familievaarders van 5 tot 9 kinderen, zieken, jonge leerlingen enz.

Ziedaar wat de zogezegde werklozen waren, de ondersteunde lieden zonder werk, die de Duitse regering, om de werkelijkheid der dingen te verbergen, wegvoert om hun zo te zeggen in Duitsland een beter bestaan te verzekeren.

Verscheidene duizenden mannen kwamen op 5 uur tijd langs deze binnenplaats; ongeveer een duizendtal per uur.

Op een gegeven ogenblik hoorde men Mgr. Heylen tot een hauptmann zeggen: "Hebt ge niet de indruk een slavenmarkt in Afrika bij te wonen?"

De officier wist niet wat te antwoorden.

Toen de mensenmarkt ten einde was, ging Mgr. Heylen, ondanks het verbod dat men hem daarvan gedaan had, naar de plaats waar de ontvoerden op de trein geladen werden. Van alle kanten riepen vrouwen, echtgenoten, moeders, die op grote afstand werden gehouden door de bajonetten, aan de ontvoerden een laatste vaarwel toe. Men hoorde een van de gezellen van zijne eminentie tot een officier zeggen: "Kent uw hart dan niet het minste medelijden meer?" Deze bruto antwoordde: "Als men op het front geweest is, kent men geen medelijden meer."

Mgr. Heylen, die men een eerste maal ruw had achteruit geduwd, ver van zijn gelovigen die slaven geworden waren, lukte er in, enige tijd later, ze te benaderen en hen wat troost en aanmoediging te

geven. Ze waren daar met 1600. Uren lang moesten ze daar aan de spoorweg zonder voedsel blijven staan. Want ze mochten zelfs het pakje levensmiddelen niet meedragen, dat ze hadden meegebracht.

Rond 2 uur zet een eerste konvooi zich in beweging onder de langdurige kreten van "Leve België! Weg met Duitsland!"

Mgr. Heylen bleef daar nog drie uren, met de voeten in het water en in het slijk, in afwachting dat er een tweede vertrek zou plaats grijpen. Hij moest heengaan, toen het duister was, zonder een tweede konvooi te zien vertrekken.

Dergelijke zittingen grepen plaats op 23 november te Nameche, op 21 november te Auvélais, op 23 november te Fosses, op 27 november te Franières, op 28 november te Assesses, enz.

De Duitse officieren volbrengen hun werk met wreedheid en cynisme. Voor al deze opgehoopte smart geven zij slechts blijken van onverschilligheid of van spot. Te Gemblours ledigden zij, vóór die ongelukkige veroordeelden, flessen cognac en zetten daarbij de fles aan de mond.

Een van hen heeft nochtans een der volgende dagen gezegd, toen hij van een der zittingen terugkeerde: "Ik ben beschaamd over het werk, dat men ons heden doet verrichten!"

Die deelt het oordeel dat de toekomst zal vellen.

31 juli 1917

Men meldt ons:

De Belgische letterkundige, Georges Virrès, schrijver van La Bruyère ardente en andere romans, is gevangen genomen en naar Duitsland vervoerd. Zijn eigenlijke naam is Henri Briers. Hij is burgemeester te Lummen, een dorp in Limburg op enkele kilometers afstand van Hasselt, op de weg naar Diest. Zijn dorp had zeer veel te lijden van de Duitse troepen bij hun inval in België, vooral na de nederlaag die zij ondergingen te Halen. Briers heeft geweigerd het besluit ten uitvoer te brengen, waarbij de Duitsers bevalen de door hun troepen in brand gestoken huizen te herstellen. Voor deze houding moet hij nu boeten in het gevangenenkamp voor burgers bij Kleef. Daar bevindt hij zich in het gezelschap van zijn uitgever Dewit, van Brussel, van advocaat Poillot, die tot drie jaar gevangenisstraf is veroordeeld omdat hij meegewerkt heeft aan het anonieme blad La Libre Belgique, en van tal van ambtenaren, die geweigerd hebben hulp te verlenen bij de bestuurlijke scheiding in België.

8 augustus 1917

Te Enschede zijn gisteren twee uit Duitsland gevluchte Belgische gedeporteerden over de grens gekomen.

13 augustus 1917

Belgische geïnterneerden.

Een dertigtal Belgische geïnterneerden, die werkzaam waren op een fabriek te Geldrop en verschil kregen met de patroon over het loon, zijn naar een interneringskamp overgebracht.